

ALBERT INES

ODY

wyd. i przeł. Monika Wójcik-Cifoletti

ODE VII
AD
VIRGINEM MATREM
Unicum vitae suae solatium

- Unica Virgo, meo (placidi, subscribe, soles)
Materies gratissima plectro.
Cui ego devotis aeterno foedere metris
Innocuam vexabo papyrus;
5. Cui calamos lassabo meos et nomina mille
Ascraea meditabor arista.
O voti mensura mei! Totumque quod opto?
Aut levibus sequor usque fartilis?
Cur mihi sollicitis turgescant provida curis,
10. Immerito praecordia questu?
Cur tetrico rigeant inconsona viscera planctu?
Et lacrimis mergantur in ipsis?
Cur capitis sterilecat honor? Vel corde rebelli
Cum motae tremuere procellae,
15. Seditiosa fremant dubii sine nube sereni
In trepidis suspiria venis?
Ite, graves curae, queruli, procul ite, dolores,
I, rabido comes ira furori.
E terris auferte diem, confundite caelo
20. Tartarei grave sulphur Averni;
Ite, solum miscete salo, refugasque paterno
Stellas exspoliare nitore;
Nil moror, aestivos undis exstinguite soles;
Nullum astris servate colorem:
25. Laetus ago, totusque tuo, mea Virgo, sereno
Devotas tibi recreo chordas.
Te nostrum suspirat ebur, tibi fila loquuntur,
Facundum tibi mussitat aurum.
Et licet in media luctentur carmina nocte

ODA VII¹
DO
DZIEWICY MATKI
Jedynej pociechy mojego życia

- Panno jedyna (przytaknijcie, miłe dni),
najwdzięczniejsza treści mojej pieśni.
Poświęciwszy ci wiersze w zawartym na wieki przymierzu,
będę nękał niewinną kartę;
5. dla ciebie zużyję moje pióra,
a na askrejskich niwach tysiące tytułów obmyślę.
O miaro mojego ślubu! Jakiejże pełni pragnę?
Do czego wciąż dążę w lekkich treściach?
Czemu zatroskane serce od niespokojnych myśli
10. i płaczu puchnie bez powodu?
Czemu wzburzona dusza tężeje od srogiego szlochu?
Czemu we łzach tonie?
Czemu zacny umysł jest taki jałowy? Czemu w zbuntowanym sercu
szaleją gwałtowne burze,
15. a wrogie podszepty kłębią się w zatrwożonym wnętrzu,
choć pogody nie mąci niebezpieczna chmura?
Odejdźcie, ciężkie strapienia, odejdźcie precz, żałosne bóle;
odejdz, gniewie, towarzyszu wściekłego szału.
Usunąć z ziemi dzień; zmieszać z niebem
20. cuchnącą siarkę piekielnego Awernu;
odejdźcie, pomieszać ziemię z morzem, ogołocicie
z ojcowskiego blasku uchodzące gwiazdy.
O nic nie dbam: zagaście falami letnie słońce;
nie pozostawiajcie gwiazdom żadnej barwy –
25. ja cały w zachwycie w twej jasności, moja Panno,
poświęcone ci struny ożywiam.
Do ciebie wzdycha ma lutnia; dla ciebie przemawiają struny,
dla ciebie szepcze wymowne złoto.
A choć pieśni w środku nocy staczają boje,

¹ Autorka składa serdeczne podziękowania za pomoc w przygotowaniu tłumaczeń prof. dr hab. Elwirze Buszewiczowej.

30. Ac furvas timet ala procellas,
 Unica tu variis vestito nomine flammis
 Illimi variaris in ore.
 Nunc gracilis Cynosura micas, vultumque modesto
 Mane meum superinduis igne.
35. Nunc medio crispata pharo, vigilataque bino
 Dispensas mihi lumina cornu;
 Nunc cava virgineis exaequas cornua gemmis
 Et pleno stas Cynthia vultu;
 Nunc lucis moderaris equos, nimiumque calorem
40. In medio suspendis Olympo.
 Una mihi supple extinctos aetheris ignes
 Docta novum simulare Phantem.
 Unica pro cunctis mihi sufficis omnia, Virgo.
 O miserae compendia vitae!
45. O nostri mensura boni! Te stante virebit
 Perpetuis mea laurea ramis,
 Te duce Pierio vernabunt tempora serto
 Et nostri reverentia plectri.
 Tu nostrum moderaris ebur, dubiosque magistro
50. Instituis conamine nervos.
 O nostrae vox, Virgo, lyrae! Mea SUAda leposque!
 Aeternum tua sim, precor, ECHO.

ODE XVII
AD
VIRGINEM MATREM
Serenissimam Augustam suam
Ex Eccl. 24

Sunt quibus, Virgo, graviore buxo,
Martis iratas licet inter hastas,
Illi muros placuit canoro
 Condere versu.

30. a pióro lęka się rozszalałych burz –
ty jedna, przybrawszy imię w wielorakie płomienie,
zmieniasz się na niepokalanym obliczu.
Już to migoczesz jako wdzięczna Kynosura;
rankiem odziewasz mą twarz skromnym rumieńcem.
35. Już to wygięta w łuk, o dwu rogach, jako delikatnie jaśniejąca latarnia
udzielasz mi niegasnącego światła;
już to dziewiczymi klejnotami zapełniasz wklęsły sierp
i stajesz jako Cyntia o pełnym obliczu;
już to poskramiasz konie słońca
40. i gwałtowny żar zawieszasz wysoko na środku nieba.
Ty jedna zdolna naśladować nowego Faneta
zastępujesz mi zagasłe ognie eteru.
Jedyna za wszystko mi wystarczasz, Panno.
O treści tego marnego żywota!
45. O miaro mojego dobra! Gdy staniesz w pobliżu,
me laury wypuszczą wieczne gałązki;
gdy będziesz przewodniczką, zakwitną skronie od pieryjskiego wieńca
a poważanie mojej lutni wzrośnie.
Ty prowadzisz moją lirę; niepewne struny
50. pouczasz w mistrzowskim trudzie.
O Panno, o głosie mojej liry! Moja Wymowności i dowcipie!
Obym na zawsze, proszę, był twoim Echem.

ODA XVII
DO
MATKI DZIEWICY
Najjaśniejszej mojej Cesarzowej
Z Syr 24

Są tacy, Panno, którym, na dostojniejszej lutni z bukszpanu –
choćby pośród zagniewanych włóczyni Marsa –
spodobało się śpiewnym wersem
wznosić mury Troi.

5. Principum fessas leviores mentes
Voce mulcebant alii, nec unus
Censor humanos citharam docebat
Carpere mores.

- Ille mordaces satiras, papyrum
10. Ille Bellonam docet, inque chartis
Castra metatur, calamoque vivas
Allinit hastas.

- Una tu nostro tamen, una, plectro
Sufficis, Mater! Placeat Latino
15. Flaccus Augusto; placeat Pelasgo
Hector Homero;

- O tibi, Virgo, placeam! Meaeque
Ipsa sis numen placitum Camenae!
Ipsa Maecenas mihi, Caesar ipsa,
20. Hector et ipsa.

Si mihi Mavors sapit, ipsa castra
Explicas: quin nec renuis vocari
Caelitum murus, superisque firma
Moenia turmis.

25. Te rudis quondam titubante versu
(Nam nec infantem tua sprexit olim
Comitas vatem) resonos docebam
Plaudere colles.

- Te pigras laetus docui paludes,
30. Te lacus, Virgo: tibi lucus omnis
Annuit; Matrem cecinit ter omnis
Ripa Mariam.

Erigebaris prope Ierichanas
Nobilis valles rosa; vel cupressus,

5. Inni delikatniejszym głosem koją
zmęczone umysły władców,
a niejeden cenzor uczył gitarę piętnować
ludzkie obyczaje.

- Ten uczy papirus kąśliwych satyr,
10. ten spraw Bellony, i na kartach
obóz rozstawia, a piórem kreśli
chyże włócznie.

- Lecz mojej lutni ty jedna tylko,
jedna wystarczasz, Matko! Niech Flakkus
15. cieszy rzymskiego Augusta, a Hektor –
greckiego Homera;

- Ja zaś obym tobie się podobał, Panno! Ty sama
bądź miłą mocą mej Kameny!
Ty sama bądź mi Mecenasem, sama Cezarem
20. i Hektorem.

Gdy Mars mi w smak, ty sama obóz
zakładasz; nie wzbranasz nawet zwać się
murem niebian, pewną warownią
niebiańskich zastępów.

25. Niegdyś niewprawny, w niepewnym wersie
(twa życzliwość nie wzgardziła bowiem niedorośłym
jeszcze wieszczem) uczyłem okłaskiwać cię
rozbrzmiewające echem pagórki.

- Z radością o tobie prawilem leniwym bagnetom,
30. o tobie mówiłem jeziorom, o Panno; przed tobą
każdy zagajnik złożył ukłon; każdy brzeg po trzykroć
opiewał Maryję Matkę.

Jako szlachetna róża wyrastałaś
w pobliżu jerychońskich dolin; albo jako

35. Quam Sionei coluere moto
Vertice montes.

Inde surgebas Libano suprema
Cedrus alatis spatiosa ramis;
Inde stillabas liquidum fluenti

40. Nectar olivo.

Hinc triumphalis caput in Cadano
Palma pectabas tumulo; mihi que
Blanda odoratis procul explicabas
Cinnama libris.

45. Nunc mihi leni famulante vento
Balsami castas iacularis auras
Crinium luxu, madidisque stillas
Myrrha capillis.

- Quidquid es, quidquid cupies vocari,
50. Grator nostro nequit esse Phoebos
Quam tuum, si quae sibi vindicavit
Pagina, nomen.

- Te sibi vernis vigiles sub umbris,
Virgo, narrabant quoties Camenae,
55. Tristis invito toties recessit
Phoebus Olympo.

- Audiit laetum nemus et sonoro
Fronidium plausu tibi ter clientes
Subdidit ramos, vetulasque iussit
60. Discere quercus.

Quidquid Ascraeo meditante buxo
Fuderam vates: tibi ter „Triumphe!”
Et ter applausum resono dedere
Ore cavernae.

35. cyprys, przed którym z czcią chyliły swe szczyty
syjońskie wzniesienia.

Jako najwyższy cedr o szeroko rozpostartych
konarach górowałaś na Libanie.

- Sączyłaś przejrzysty nektar
40. z dorodnej oliwki.

Tam jako triumfująca palma na kadańskim
wzniesieniu chesałaś swe włosy; dla mnie
ze zwojów pachnących z daleka rozwijałaś
słodkie cynamony.

45. Teraz gdy lekki wietrzyk pełni swą służbę,
ślesz mi z bujnego listowia czyste wonie
balsamu i sączysz się jak mirra
z wilgotnych włosów.

- Czymkolwiek jesteś, jakkolwiek pragniesz być nazwana –
50. jeśli o coś ubiegała się moja karta –
nic nie może być miłsze mojemu Febowi
niż twoje imię.

Ilekróć czuwające w wiosennych cieniach Kameny
opowiadały sobie o tobie, o Panno,

55. tyle razy smutny Feb odchodził
wbrew woli Olimpu.

Posłyszał o tym gaj wesoły i przy dźwięcznym szeleście
listowia przed tobą po trzykroć skłonił usługne
gałęzie; tego samego polecił nauczyć się

60. sędziwym dębom.

Na każdy dźwięk, com jako wieszcz wydobył
z askrejskiej bukszpanowej liry, po trzykroć
okrzyk triumfu wydały, po trzykroć zaklaskały grotty,
których wejścia rozbrzmiewają echem.

65. Littus auritos fluvio morante
Torsit arrecti cumulos fluenti
Et suos iussit mea te canales
Psallere, Virgo.

- Orpheus motas velut alter ornos
70. Tunc ego blando super arva cantu
Lene deduxi, patriosque suasi
Linquere colles.

- Me minus culti lapides trahentem
Pectinis cantu, scopulosque risit
75. Ismarus retro proprias iubens de-
scendere rupes.

- Ad Marianae pia tecta laudis,
Ad Marianae monumenta famae,
Ad Mariani superis propinquam
80. Nominis arcem;

Ad Marianas, mea plectra, Thebas
Ite, festinum glomerate marmor;
Ite, Maternae fabricate celsa
Pergama laudis.

85. Haec ego castis mea metra cedris
Laetus incido, meritosque honores:
Hae cedri crescent, ubi vos, mei, cre-
scetis, Honores.

65. Brzeg zaś przy z wolna płynącym nurcie
załamywał zasłuchane fale spiętrzonej rzeki,
a swoim toniom polecił w psalmach opiewać
ciebie, moja Panno.

- Wtedy ja, niczym drugi Orfeusz, poruszone jesiony
70. miłym śpiewem ponad niwami
powiodłem z wolna i namówilem do opuszczenia
ojczystych pagórków.

- Gdy śpiewem niecałkiem uczonej liry
prowadziłem kamienie i głazy, wyśmiał mnie
75. Ismar, rozkazując swoim skałom zstępować
w przeciwnym kierunku.

- Do świętych przybytków maryjnej chwały,
do pomników maryjnej sławy,
do bliskiej niebianom twierdzy
80. maryjnego imienia;

Do maryjnych Teb, pójdźcie, moje lutnie,
zgromadźcie czym prędzej marmury;
pójdźcie, zbudujcie podniebny Pergamon
matczynej sławy.

85. Te moje wiersze i należne oznaki chwały
na nieskalanych cedrach z radością wyryję –
cedry te będą rosły, gdy ty będziesz rosła,
moja Chwało.

ODE XXVII
AD
VIRGINEM MATREM
Praedestinationis suae non infimam Spem

Virgo quae geminis praedita laureis
Matrem Virgineo nomine temperas,
Intactoque sedentem
Gestas in gremio Deum!

5. Vincis purpureis sidera vultibus,
Sincerique iubar solis et aureo
Quidquid casta sereno
Stellarum irradiat cohors.

- O famae merito maxima pars meae!
10. Et fama melius quidquid erit mihi!
O nostrae moderatrix,
Nostrae gratia barbiti!

- Dum te Castalias scribo per areas
Parnassum titulis nobilitans tuis,
15. Nostro nomine Vitae
A te scriptus erit Liber;

- Gestati leviter Numinis aureum
Inclina calamum; tu digitos move,
Cunctantemque benigna
20. Dextram dirige dextera.

O Spes, Virgo, meae maxima patriae
Augustalque poli! Tu mihi, nil miror,
Occlusum reserabis
Stellati iubar atrii.

ODA XXVII
DO
DZIEWICY MATKI
Najzacniejszej Nadziei mojego przeznaczenia

Panno, obdarzona podwójnymi laurami,
ty łączysz miano Matki z mianem Dziewicy,
trzymasz Boga siedzącego
na niepokalanym łonie.

5. Pięknym obliczem zwyciężasz gwiazdy
i blask jasnego słońca, i wszystko,
co na złotym niebie rozświetla
czysta kohorta gwiazd.

- O słusznie uznana największą częścią mojej sławy!
10. I lepsza od wszelkiej sławy, jaką będę miał,
O Mistrzyni mojej lutni,
mojej lutni wdzięku!

- Jak długo piszę o tobie pośród niw Kastalii,
zaszczycając Parnas twymi tytułami,
15. ty zapisuj moje imię
w Księdze Życia;

- Lekko pokieruj złotym piórem
niesionego Bóstwa; porusz palce,
życzliwą prawicą poprowadź
20. niezdętych dłoń.

O Panno, największa Nadziejo mojej ojczyzny
i Cesarzowo niebios! Ty przede mną otworzysz –
o nic nie dbam innego – niedostępny blask
gwiaździstego pałacu.

ODE XXXVII
VOTUM
AD
VIRGINEM MATREM
Cum Gedanum navigaturus e littore solveret
Anno 1644

- Nam me quis potior regat
Pollux cum socii sidere Castoris?
Quae me stella fidelius
Inter Sarmatici iurgia Vistulae et
5. Undarum vitreas domos
Servet Christiparae sidere Virginis?
O quae sole serenior
Extinguis famuli lumina Phosphori,
Vati, Dia parens, tuo
10. Pollucem et gemini munera Castoris
Patrona face suppleas!
Tu crispata trucidis vellera Vistulae
Mulcebis domina manu.
Tu percussa suis littora fluctibus
15. Et mortis dubias vices,
Ventorumque minas, et sibi dissoni
Placabis furias Noti,
Imponesque avidis fraena Aquilonibus.
O, seu Navis ab ultimis
20. Panem ferre tuum diceris insulis!
O, seu Argolicae ratis,
Quam vivo irradiant sidera lumine,
Iusto nomine scriberis!
Tu vero potius vivida spiritu
25. Argo sis melior mihi
Ac in portu hilarem constituas meo.
Sic nec Portus inanibus
Diceris titulis, sic bene consono
Plebs devota celeusmate
30. Infractam Fidei te canet Ancoram.

ODA XXXVII
WOTUM
DLA
NAJŚWIĘTSZEJ DZIEWICY MATKI
Gdy odbijałem od brzegu, mając popłynąć do Gdańska
W roku 1644

- Któż potężniejszy od Polluksa poprowadzi mnie
wraz ze światłem towarzysza Kastora?
Któraż gwiazda
pośród waśni sarmackiej Wisły
5. i modrych gmachów fal
pewniej może mnie ustrzec niż gwiazda Dziewicy, Chrystusa
Rodzicielki?
O ty, która jaśniejsza od słońca
przyćmiewasz swym blaskiem światło służącej ci gwiazdy porannej!
Wieszczowi twojemu, Boża Rodzicielko,
10. opiekuńczym światłem możesz zastąpić Polluksa
i dary bliźniaka Kastora.
Ty kędzierzawe bałwany srogiej Wisły
uspokoisz władczą dłonią.
Ty wstrząsane jej falami brzegi
15. i niepewnej śmierci postaci,
i pogroźki wiatrów, i szal
niezgodnego Nota uciszysz;
spętasz groźne Akwilony.
O, czy to zwiesz się Statkiem,
20. który przynosi z najdalszych wysp twój Chleb!
O, czy to argolidzkim okrętem,
który żywym blaskiem oświetlają gwiazdy,
słusznie jesteś nazywana!
Szybsza za sprawą boskiego tchnienia
25. Możesz mi być lepszą Argo
i pomyślnie zaprowadzić do mojego portu.
Nie na próżno zwiesz się Portem,
słusznie lud pobożny
w dźwięcznej cię opiewa pieśni
30. jako mocną Kotwicę Wiary.

ODE XXXVIII
AD
VIRGINEM MATREM

Cum in eadem navigatione periculosa tempestate iactaretur,
ipsa die S<anctae> Mariae ad Nives, in navicula dictatum

CARMEN
EXTEMPORALE

O procellosi Cynosura ponti,
Quae petulcorum rabiem Notorum
Lene compescis, placidaque frenas
Aeolon arte!

5. Cui modo verna nive dedicatae
Colle Romani super Exquilino
Adsonant aedes, adolentque festo al-
taria thure.

- Si tibi votam, mea Virgo, cumbam
10. Rite conscendi; tibi si meorum
Vena metrorum sonat et modestae
Fila Camenae –

- Tu mihi torvas cicura procellas
Et rebellantis nimium feroces
15. Vistulae fluctus leviter reducto
Stringe capistro.

- Sic tibi grato celeusma cantu
Per Gadanenses resonabo ripas.
Sic tibi crebris cumulabo sacra al-
20. taria donis.

ODA XXXVIII

DO

NAJŚWIĘTSZEJ DZIEWICY MATKI

Gdy w czasie tej samej żeglugi miotany byłem przez
niebezpieczną burzę, w sam dzień Matki Bożej Śnieżnej,
na okręciku ułożona
Pieśń improwizowana

O Kynosuro wzburzonego morza!
Ty delikatnie uśmierzasz gniew
swawolnych Notów i łagodnie
poskramiasz Eola;

5. Wysoko na Eskwilinie wśród śniegów wiosny
w ofiarowanych ci świątyniach dla ciebie
śpiewają Rzymianie i na ołtarzach spalają
świąteczne kadzidło.

- Jeśli słusznie, moja Panno, wstąpiłem
10. na poświęconą ci łódź; jeśli dla ciebie
w natchnieniu rozbrzmiewają moje pieśni
i struny skromnej Kameny –

- ucisz dla mnie gwałtowną nawałnicę
i lekko ściągnąwszy cugle,
15. poskrom zbyt groźne odmęty
wzburzonej Wisły.

- Tak oto dla ciebie pośród gdańskich wybrzeży
w miłym śpiewie odpowiem na żeglarski okrzyk.
Tak oto dla ciebie obsypię święte ołtarze
20. licznymi darami.

ODE XLIV
VOTUM
AD
VIRGINEM MATREM

Pro graviter laesa erumpente pyrobolo dextera manu

En quam molestis pressa doloribus
Et sulphurato saucia pulvere
 Tumescit, o Mater! tuarum
 Dextra memor, memor usque laudum.

5. Illa, illa quondam virginibus tuum
Mandare chartis nomen et igneas
 Assueta stellarum choreas,
 Et famulae pia strata Lunae.

- Heu! illa, quondam quae tibi deditas –
10. Quamvis minoris carmine tibiae –
 Distinxit horas, contumaci
 Opprimitur manus a dolore.

- At si tuarum non vacuus cani
Laudum magister plebis ab agmine
15. Dicor, Marianusque vates
 Pieriis geminor Camenis,

- Tibi dicatam, Dia parens, manum
A tam molesto tubere vindica.
 Et ipsa digneris vocari
20. Certa meae medicina dextrae.

Illam, illam honoris sollicitus tui
Tibi sacratis versibus illicet
 Lassabo, Maternumque nomen
 Et medicam resonabo dextram.

ODA XLIV
WOTUM
DLA
NAJŚWIĘTSZEJ DZIEWICY MATKI
O uzdrowienie ciężko ranionej od wybuchającego pocisku prawicy

Oto jakże przykrym bólem dręczona,
raniona od siarkowego prochu
puchnie, o Matko, pomna zawsze
na twą cześć prawica.

5. Ona niegdyś zwykła powierzać
dziewiczym kartom twe imię
i pełne żaru tańce gwiazd,
i czyste łoże służącego ci Księżycu.

- Ach! Dłoń tę, która niegdyś ofiarowane godziny tobie –
10. choć w pieśni nie tak biegłej lutni –
podzieliła godziny, nęka
nieznośny ból.

- Jeśli prosty lud nie na próżno głosi,
żem mistrzem twych pochwał,
15. i jako maryjny wieszcz wtóruję
pieryjskim Kamenom –

- tobie ofiarowaną dłoń, Boża Rodzicielko,
uwolnij od tak przykrej opuchlizny;
a sama racz się nazywać
20. skutecznym lekarstwem mojej prawicy.

Ją to, ją zatroskany o twą cześć
zamęcę poświęconymi ci wierszami;
i matczyne imię,
i uleczoną prawicę rozsławię.

ODA VII

Metrum: strofa archilochijska I (*strophe Archilochia I*).

w. 2: *plectrum* – plektron, płytka służąca do szarpania strun, wyrabiana z kości słoniowej, drewna, a czasem z metalu; niekiedy nazywana piórkim; najczęściej w kształcie trójkąta o zaokrąglonych rogach; służyła między innymi do gry na kitarze.

w. 6: Ascrea – Askra (łac. Ascra) była małą górzystą wioską w Beocji, leżącą u stóp Helikonu, który uchodził za siedzibę Muz; miejsce urodzenia greckiego poety Hezjoda; tu chodzi prawdopodobnie o Beocję i o twórczość Pindara.

w. 19: Avernus – jezioro położone w Kampanii niedaleko Kume; wierzono, że w jego pobliżu znajdowało się jedno z wejść do podziemia; w tradycji chrześcijańskiej jedno z określeń piekła.

w. 27: *ebur* – instrument wykonany z kości słoniowej.

w. 28: *aurum* – instrument wykonany ze złota.

w. 33: Cynosura – nimfa górska mieszkająca na Krecie, która w nagrodę za opiekę nad małym Zeusem została przeniesiona po śmierci na sklepienie niebieskie i nazwana gwiazdozbiorem Małej Niedźwiedzicy.

w. 35–36: *Nunc* [...] *cornu* – księżyc w pierwszej kwadrze, gdy przypomina sierp.

w. 37–38: *Nunc* [...] *vultu* – księżyc w pełni.

w. 38: Cynthia – przydomek greckiej bogini lasów i łowów, Artemidy, którą czczono także jako boginię księżyca; utworzony od miejsca urodzenia bogini, góry Cynthus na wyspie Delos; jej odpowiednikiem w mitologii rzymskiej była Diana, bogini światła i życia.

w. 39–40: *Nunc* [...] *Olympo* – aluzja do mitu o Heliosie, bogu Słońca, który codziennie rano wyruszał w swym rydwanie i odbywał wędrowkę, przemierzając sklepienie niebieskie od wschodu ku zachodowi.

w. 42: Phanes – przydomek boga Słońca.

w. 46: Pierius – Pieria była krainą położoną na południowo-wschodnim wybrzeżu Macedonii; szczególnym kultem otaczano tam Muzy, zwane Pierydami.

w. 51: Suada – personifikacja bogini Namowy; tu ważne jest też poklasyczne znaczenie przymiotnika *suadus* ‘miły, powabny’.

ODA XVII

Metrum: strofa saficka mniejsza (*strophæ Sapphica minor*).

Tytuł: Augusta – przydomek nadany żonie cesarza Oktawiana Augusta Liwii.

Eccl. 24 – chodzi o 24 rozdział Eklezjastyku (łac. Liber Ecclesiasticus; dziś: Księga Syracha) i o przemowę uosobionej Mądrości Bożej (Syr 24, 5–31); w tradycji Kościoła fragment ten odnoszony jest do Maryi jako Oblubienicy Boga.

w. 1–4: *Sunt* [...] *versu* – aluzja do *Iliady* Homera oraz do mitu o Posejdonie i Apollinie, którzy wraz ze śmiertelnikiem Ajakosem mieli wznieść mury Troi.

w. 1: *buxus* – bukszpan; tu: lutnia; por. Sarb. *Lyr.* II 3.

w. 15: Pelagus – Pelazgami nazywano plemiona zamieszkujące tereny półwyspu greckiego i wybrzeża Azji Mniejszej przed ich zasiedleniem przez Greków; pojawiają się w poematach Homera, między innymi w słynnym przeglądzie wojsk (*Iliada*, ks. II).

w. 21: *Mavors* – archaiczna forma imienia Mars.

w. 33–34: *Erigebaris* [...] *Rosa* – Eccl. 24, 18: *quasi plantatio rosae in Iericho*; *Ierichanae valles* – ciągnące się wzdłuż północnego wybrzeża Morza Martwego żyzne okolice Jerycha, „miasta palm” (Wj 34, 3), położonego w dolinie Jordanu, gdzie panował tropikalny klimat, sprzyjający różnorodnej i bogatej roślinności.

w. 34–36: *cupressus* [...] *montes* – Eccl. 24, 17: *Quasi cupressus in monte Sion*; *Sionei montes* – chodzi o górę Syjon lub o łańcuch górski w północnej Palestynie, nazywany Hermonem, w starożytności porośnięty gęstymi lasa-

mi; warto zwrócić uwagę na wieloznaczność czasownika *colo* – 1. uprawiać, hodować; 2. dbać, troszczyć się; 3. oddawać cześć.

w. 37–38: *Inde surgebas [...] ramis* – Eccl. 24, 17: *quasi cedrus exaltata sum in Libano*; Libanus – pasmo górskie, przebiegające równolegle do wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego; jego nazwa pochodzi od białych, pokrytych przez cały rok śniegiem szczytów; słynęło z porastających je lasów cedrowych.

w. 39–40: *inde stillabas [...] olivo* – Eccl. 24, 19: *quasi oliva speciosa in campis*.

w. 41–42: *Hinc triumphalis [...] tumulo* – Eccl. 24, 18: *quasi palma exaltata sum in Cades*; *Cadanus tumulus* – Kadesz był miastem-oazą w starożytnej Palestynie.

w. 42–47: *mihique blanda [...] luxu* – Eccl. 24, 20: *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi*.

w. 42–44 : *mihique [...] libris* – wysuszona kora cynamonu przypomina zwój.

w. 47–48: *madidisque sillas [...] capillis* – Eccl. 24, 20: *quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris*.

w. 62: *trumphe* – okrzyk na cześć wodza, rozlegający się w czasie jego triumfalnego pochodu.

w. 75: Ismarus – góra i miasto w Tracji; mieszkał tam Orfeusz.

w. 81–82: *ad Marianas [...] marmor* – według tradycji Teby, stolica Beocji, zostały obwarowane przez Amfiona, mitycznego muzyka i poetę, który swoją grą na harfie sprawił, że kamienie same ułożyły się w mur.

w. 84: Pergama – miasto w Azji Mniejszej, którego zabudowa w okresie świetności charakteryzowała się monumentalnością i przepychem; w starożytności stolica królestwa pergamońskiego, ważny ośrodek kulturalny.

w. 85–88: *Haec ego [...] Honores* – starożytni mieli zwyczaj zapisywania szczególnie ważnych treści na tabliczkach z odpornego na zepsucie drzewa cedrowego.

ODA XXVII

Metrum: strofa asklepiadejsko-glikonejska II (*duo priores versus: choriambici Asclepiadei; tertius: Pherecrateus, quartus: Glyconeus*).

w. 9: *O fama* [...] *meae!* – aluzja do słynnej pieśni Horacego *Exegi monumentum*, a zwłaszcza do słów: *multaque pars mei* (III 30, 6).

w. 12: *barbitos* – barbiton, strunowy instrument muzyczny podobny do kitary.

w. 13: *Castaliae areae* – Kastalia była świętym źródłem poświęconym Apolinowi i Muzom; znajdowała się niedaleko Parnasu; jej wody miały napełniać poetów natchnieniem.

w. 15–16: *Liber Vitae* – w Apokalipsie (Ap 20, 15) lista imion osób, które zamieszkają w Świętym Mieście; inaczej Księga Życia spisywana od założenia świata, która zostanie otworzona na sądzie ostatecznym (Ap 17, 8); w Starym Testamencie w *Liber viventium* (Ps 69, 29) oraz *Liber Dei* (Ps 139, 16) zapisywane były wszystkie dobre i złe czyny człowieka.

w. 22–24: *Tu mihi* [...] *atrii* – niebo jako pałac; motyw znany z Psalmów (między innymi Ps 84, 3–11; 65, 5; 92, 14; 96, 8; 100, 4; 116, 18–19; 135, 1–2).

ODA XXXVII

Metrum: strofa asklepiadejsko-glikonejska III (*primus versus: Glyconeus, alter: Asclepiadeus minor*).

Metrum oraz tematyka por. pieśń 13 z pierwszej księgi *Carmina* Horacego.

Tytuł: *Gedanus* – przymiotnik utworzony od łacińskiej nazwy Gdańska, *Gedania*.

w. 2: *Pollux cum* [...] *Castoris* – mitologiczni bracia bliźniacy, zwani inaczej Dioskurami, którzy po śmierci zamieszkali na Olimpie; czasem utożsamiani z konstelacją Bliźnięt; uchodzili za opiekunów żeglarzy; kojarzeni także z tzw. ogniami świętego Elma lub świętego Bartłomieja, czyli słabymi wy-

ładowaniami elektrycznymi pojawiającymi się na szczytach masztu przed burzą lub w czasie jej trwania, które żeglarze uważali za znak boskiej opieki nad statkiem.

w. 8: *Phosphorus* – Gwiazda Poranna, która pojawia się na niebie przed wschodem słońca.

w. 17: *Notus* – w tradycji greckiej mityczne uosobienie ciepłego południowego lub południowo-zachodniego wiatru przynoszącego zazwyczaj deszcz.

w. 18: *Aquilones* – Akwilon był zimnym i burzliwym wiatrem północno-wschodnim lub północnym; przedstawiany jako groźny brodaty mężczyzna ze skrzydłami i burzą włosów na głowie.

w. 18–19: *O [...] insulis!* – w tradycji chrześcijańskiej zakorzeniło się wyobrażenie Kościoła jako łodzi; obrazowanie to wywodzi się z Biblii; później symbolikę tę przejęli i rozwinęli pisarze wczesnochrześcijańscy oraz Ojcowie Kościoła, przenosząc ją również na Maryję. Przedstawienie Maryi-Statku, przynoszącej Chleb, nawiązuje do starotestamentowej Arki Przymierza, w której obok tablicy z Dekalogiem przechowywana była zesłana przebywającym na pustyni Izraelitom przez Jahwe manna, która typycznie oznacza Chrystusa-Chleb Życia (por. J 6, 35).

ultima insulae – mitologiczne Wyspy Szczęśliwe (Wyspy Błogosławionych, Elizejskie Pola), miejsce przebywania dobrych dusz po śmierci, zwłaszcza umiłowanych przez bogów bohaterów; w chrześcijaństwie utożsamiane z rajem.

w. 21: *Argolica ratis* – Argo, łódź, na której Argonauci wyprawili się do Kolchidy po złote runo.

w. 24–25: *Tu [...] mihi* – według tradycji nad budową Argo miała czuwać sama Atena, która w przedniej części łodzi umieściła mówiącą belkę ze świętego dębu Zeusa z Dodony, mającą udzielać żeglarzom rad i przestróg.

w. 27: *Portus* – jako pierwszy do portu porównał Maryję święty Efreem Syryjczyk; w hymnie na prymę w Godzinkach o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny Maryja nazywana jest portem i ucieczką chrześcijan (*portus et refugium sis Christianorum*).

w. 29: *celeusma* – przyśpiewka, okrzyk dowódcy wiosłarzy wydawany w celu zachowania równomiernego rytmu wiosłowania; później także rytmiczna pieśń śpiewana przez wiosłarzy.

w. 30: *Fidei Anchora* – symbol kotwicy w odniesieniu do Maryi wykorzystał między innymi święty Jan Damasceński w jednym ze swych kazań.

ODA XXXVIII

Metrum: strofa saficka mniejsza (*strophā Sapphica minor*).

Tytuł: *Sancta Maria ad Nives* – Matka Boża Śnieżna, czczona 5 sierpnia przy okazji wspomnienia poświęcenia bazyliki Matki Bożej Większej w Rzymie, wzniesionej na szczycie Eskwilinu w miejscu wskazanym przez samą Maryję, która sprawiła, że w środku lata wzgórze pokryło się śniegiem; święto Matki Bożej Śnieżnej ustanowione zostało dla całego Kościoła w 1568 roku.

w. 4: Aeolus – władca lub bóg wiatrów zamieszkujący pałac na Wyspach Liparyjskich, zwanych inaczej Eolskimi.

w. 5–8: *Cui* [...] *thure* – opis uroczystości obchodzonych w dzień Matki Bożej Śnieżnej w bazylice Matki Bożej Większej na Eskwilinie.

w. 6: Exquilinus – jedno z siedmiu wzgórz, na których założony został Rzym.

w. 19–29: *Sic* [...] *donis* – por. Verg. *Aen.* 5, 54: *cumulat altaria donis*.

ODA XLIV

Metrum: strofa alcejska (*strophā Alcaica*).

w. 9–11: *Illa* [...] *horas* – aluzja do *Horologium Marianum*, poetyckiej wersji Godzinek o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, napisanej przez młodego Inesa w 1643 roku na zakończenie trzyletniego kursu filozofii.

KOMENTARZ EDYTORSKI

I. Podstawa wydania

Za życia Alberta Inesa zbiór *Lyricorum centuria I* ukazał się dwukrotnie w Gdańsku w 1655 roku; na karcie tytułowej jednej edycji widnieje błędna data wydania, rok 1645.

Za podstawę wydania przyjęto:

[antykwą] R. P. ALBERTI INES [kursywa] Soc. Ie [antykwą] LYRICORUM || [kursywa] Centuria I || Politicis, Ethicis, Poeticis axiomatibus ac Problema || instructa || DANTISCI || Sumptibus GEORGII FÖRSTERI S. R. M. Bibliop || cum Privilegio Anno MDCLV. – 120.

K. 94: knlb. 8 + slb. 1–172

Sygn. *8, A–F 12, H 2

Ody Maryjne: I (s. 1–5); VII (s. 17–18); XVII (s. 33–35); XXIII (s. 43–44); XXVII (s. 50–51); XXXVII–XXXVIII (s. 67–69); XLIV (s. 74–75); XLVII (s. 77–78); LII (s. 94–95); LVII (s. 108); LXXVII (s. 122–124); [LXXXVI]–LXXXVII (s. 142–147); XCIII–C (s. 162–172).

Ponadto: XI (s. 24–27); LXIX (s. 111–112); LXXXI (s. 128–134).

Egzemplarz, który posłużył za podstawę wydania, pochodzi ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej; oznaczony jest sygnaturą 528 I.

II. Zasady transkrypcji

Pisownię wyrazów łacińskich ujednolicono za: *Słownik łacińsko-polski*, red. J. Korpanty, t. 1–2, Warszawa 2001–2003.

1. Pisownia wielkich i małych liter:

- wersy zaczynają się wielką literą, z wyjątkiem przeniesień wyrazów do następnego wersu (tak w wydaniu z XVII wieku);
- nazwy własne, przymiotniki utworzone od nazw własnych, alegorie, określenia osób boskich zapisuje się wielką literą;
- zapis zaimków odnoszących się do Maryi oraz osób boskich w oryginale nie był konsekwentny, przeważa jednak minuskuła, stąd też zdecydowano się na taki zapis w edycji;

-
- zrezygnowano z majuskulnych wyróżnień w utworach, z wyjątkiem ody VII.
2. Interpunkcja:
- interpunkcja została zmodernizowana z uwzględnieniem znaków postawionych przez autora (lub siedemnastowiecznego wydawcę).
3. Skróty:
- wszystkie skróty rozwinięto, wprowadzając nawiasy ostre <>, na przykład S. Mariae ad Nives = S<anctae> Mariae ad Nives.

Wydanie, przekład i komentarz Monika Wójcik-Cifoletti